

Doğa ve insan

RIZA TEVFİK KALYONCU *

A nne rahmine düşüşünden, toprağın içine girinceye kadar insan, doğanın bir parçasıdır. Fakat insan; doğanın bir ağaç, bulut veya kaplan gibi bir parçası mıdır? Doğa dediğimiz kapsayıcı varlıkla insan arasındaki ilişki nasıldır veya nasıl olmalıdır? İnsan, doğanın yöneticisi midir yoksa doğa karşısında çaresiz bir nesne midir? Bu tür soruları daha iyi anlayabilmek için doğa kavramı üzerinde biraz duralım. Doğa, nature, tabiat, içerisinde yaşamın ve varlığın devam ettiği, bütün kategorileri kendi uhdesinde barındıran, içkin ve aşkın çevredir. İçkin derken örneğin,

insan benliğini oluşturan bedeninin organlarının dahi doğanın yasalarına göre çalıştığını görürüz. Biyoloji, doğanın bir parçası olan canlıların yine doğanın hangi kanun ve ilkeleriyle çalıştığını inceleyen bir bilimdir. Aşkın doğa kavramıyla ise doğanın insanı kuşatan yapısını kastediyorum. Doğanın olayları karşısında onları değiştiremeyen bir konumda bulunmamız doğanın bizi aştığını ve kapsadığını gösterir.

Doğa, benliğin meydana geldiği kuralları oluşturduğu için benliğin ister bedensel ister manevî olsun anlaşılması doğayla yüz yüze gelmeyi ve ona kulak vermeyi gerekli kılar. Diğer bir deyişle doğanın sahip olduğu Logos (*akıl, akış*) insanı da kendi içerisinde sürükleyen kimi zaman yöneten hatta bazen kendisini dikte eden bir akıldır. Bu açıdan bütün varlıklar doğa karşısında edilgen bir konumdadır. Kanuni ile Zenbilli Ali Efendi arasında geçen karınca hikâyesini hatırlayalım. Kanuni, karıncaların "*kınlmasını*" isteyince Zenbilli Ali Efendi, "*Yarın Hakk'ın huzuruna varınca Kanuni'den hakkın alır karınca!*" diyor. Bu varlık anlayışı doğa karşısında tüm canlıların edilgen oluşuna örnek olarak görülebilir. Arka plandaki düşünce insanın da karıncanın da doğanın bir üyesi olduğu ve her ikisinin de belli

haklara sahip olduğudur.

Fakat insanın tabiatla ilişkisi, tamamen edilgin bir ilişki değildir. Bu yönüyle insan doğasının iki farklı boyutu vardır. Birinci boyut, doğal bir varlık olarak insandır ki buna beşer denmektedir. İkinci boyut ise İbn Haldun'un, "*insan tabiatının değil alışkanlıklarının çocuğudur ifadesiyle*" dikkat çektiği "*insan*" olma boyutudur. Felsefi açıdan bakıldığında insan olmağı itibarıyla insan, doğanın logosunu da aşabilen bir akla (*nous*) sahiptir. Dolayısıyla bir şeyin veya özelliğin doğada olmaması insan için doğal olmadığı anlamına gelmez.

İşte tam da bu noktada yol çatallaşmaktadır. İnsan için doğayı aşan bir aklın bulunması doğayı tümenden nesneleştirme tehlikesine yol açabilir. Ancak aynı zamanda insanın bu özelliği, tabiatı imar etmesine ve onunla dost olmasına imkân sağlayan bir yapıdadır. Doğayı aşan doğasıyla insan doğanın aklı ile kendi aklını birleştirebildiği ölçüde umran kuran ve yaşatan bir varlık hâline gelebilir.

* İbn Haldun Üniversitesi Felsefe Bölümü Araştırma Görevlisi.